

Світлана СИСОЄВА
м. Київ

Педагогічні технології: визначення, структура, проблеми впровадження

У статті проаналізовано теоретико-методологічні і методичні підвалини проблеми педагогічних технологій у неперервній освіті: сучасні вимоги до системи освіти і професійної діяльності вчителя, сутність педагогічних технологій, особливості їх застосування в освітньому процесі, проблеми щодо розробки і впровадження педагогічних технологій у контексті гуманістичної парадигми освіти; розглянуто структуру педагогічної технології; показано, що введений автором професійний компонент, який характеризує рівень педагогічної майстерності вчителя, відображає унікальність і специфіку педагогічної технології по відношенню до інших технологій (у техніці, промисловості тощо) і саме він підлягає суттєвому переосмисленню і трансформації при розробці і впровадженні інформаційних технологій.

Науковість педагогіки визначається характерним для неї розумінням сутності людської особистості, ступенем цілеспрямованого пошуку засобів її розвитку. За всіх часів педагогіка була гуманна сама по собі і прагнула відповідати вимогам прогресивного розвитку людини і суспільства¹. Вона завжди була зорієнтованою на особистість, тільки результати впровадження пануючих педагогічних ідей могли по-різному позначатися на особистості людини, як із знаком плюс, так і навпаки. Ми приєднуємося до думки, що педагогіку можна вважати науковою і дійсно гуманною, якщо, ґрунтуючись на повазі до особистості молодої людини і передбачаючи у її житті майбутні іспити, які з великою ймовірністю можуть бути, вона усвідомлює власну відповідальність перед нею, готує її до життя, до боротьби за самовизначення, саморозвиток, самореалізацію, до того, що впливає з об'єктивних вимог конкретно-історичних суспільних відносин².

У зв'язку з цим, особливого значення набуває професійна компетентність сучасного педагога, переорієнтація його мислення на усвідомлення *принципово нових вимог до*

¹ Лихачев Б. Т. Сущность, критерии и функции научной педагогики // Педагогика, 1997. — № 6. — С. 21–26.

² Там само.

педагогічної діяльності. Здатність педагога відповідати цим вимогам, на наше переконання, має глибоко суб'єктивний характер і тісно пов'язана з особистісними якостями самого педагога.

Перш за все, це *вміння відчувати принципово нову аудиторію у навчальному закладі*. Це нове покоління, яке має високі вимоги до життя і людей, які дозволяють йому винести цілком аргументовані судження, гостро відчувати справжність захоплення педагогом своєю справою, щире зацікавлення у передачі знань, унікальність особистості викладача чи її відсутність. Воно здатне до загостреного сприйняття дисгармонії, критичного мислення, прагне до спілкування, спільного пошуку істини, діалогу, а тому воно саме цього чекає і від педагога. У спілкуванні з такою аудиторією педагог повинен йти по шляху «діалогічної істини» (М. Бахтін), на якому криються, на наш погляд, найбільш великі перспективи освітнього процесу, його спрямованості на інтелектуальний і творчий розвиток молодої людини. Щоб бути готовим до такого діалогу, сучасному педагогу треба не тільки адаптуватися у реаліях сьогодення, переосмислити набутий життєвий досвід, йому треба *усвідомити концептуальне для нього положення необхідності навчання упродовж життя, постійного самовдосконалення і саморозвитку власної особистості*. Неперервна професійна освіта педагога *стає супроводом і умовою успішності його професійної кар'єри* — це є друга принципова нова вимога до професійної діяльності педагога.

Посилення ролі освіти у сучасних трансформаціях суспільства привело до витіснення концепції «освіта на все життя» концепцією «освіта упродовж життя», яка стала основою для програми ЮНЕСКО «Освіта для XXI століття». У новій концепції переглянуто стратегію освіти і сформульована її чітка *орієнтація на потреби і запити особистості і суспільства*. Освіта і, перш за все, *педагогічна освіта*, яка в силу своєї специфіки є ланкою, яка з'єднує всі рівні і ступені навчання, увійшла у систему складних, часом дуже жорстких, соціально-економічних, політичних і культурних відносин. Тому перед педагогом постає складне завдання: *відповідати потребам і запитам особистості і суспільства*, бути конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг і водночас виконувати свою місію *сіяча розумного, доброго, вічного*.

У відкритому світі, де майбутнє не може бути чітко прогнозовано, а теперішнє має декілька потенціальних ліній розвитку, людина знаходиться в ситуації постійного вибору, пошуку оптимального рішення відповідно до швидкозмінних умов життя. Тому на всіх рівнях неперервної освіти повинні створюватися умови для розвитку інтелекту і творчих якостей особистості, підготовки її до життя у відкритому суспільстві, самостійної взаємодії з динамічним світом професійної праці. Це завдання, на нашу думку, не тільки і навіть не стільки *змісту освіти*, скільки педагогічних технологій, які забезпечують втілення прогресивних концептуальних підходів до освіти у реальний навчально-виховний процес. Педагогічні технології у сучасному освітньому просторі можна розглядати як *організаційний початок*, який запускає у дію і направляє у необхідне русло творчі сили носіїв наукових знань і педагогічного досвіду.

За таких умов визначення теоретико-методологічних і методичних засад педагогічних технологій, обґрунтування ознак і критеріїв їх гуманістичної спрямованості, умов їх ефективного функціонування в умовах сучасного освітнього простору є актуальними проблемами психолого-педагогічної науки і практики.

На основі аналізу різних підходів до визначення поняття «педагогічна технологія» можна зробити висновок, що означене поняття розглядається досить неоднозначно: це і раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети; і наука; і педагогічна система; і педагогічна діяльність; і реалізація системно-діяльнісного або інтегративного підходів до освітнього (навчального) процесу; і система знань; і мистецтво педагога; і модель; і засіб оптимізації і модернізації освітнього процесу; і процесуальний компонент (складова) освітнього (навчального) процесу¹.

Розглянемо кожну групу тлумачення поняття «педагогічна технологія». *Раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети.* Педагогічна технологія визначається як сукупність прийомів (тлумачний словник); сукупність психолого-педагогічних установок, організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу (Б. Т. Лихачов); змістовна техніка реалізації навчального процесу (В. П. Безпалько); опис процесу досягнення планованих результатів навчання (І. П. Волков); цілісний алгоритм організації ефективного засвоєння знань, умінь і навичок (П. І. Сікорський); технізація навчального процесу, програмоване навчання і, нарешті, комп'ютеризація («нові інформаційні технології»). (М. В. Кларін); сукупність необхідної і відтворюваної послідовності педагогічних дій вчителя і учнів (І. Я. Лернер); послідовність діяльностей і операцій моделювання, реалізації, діагностики, ефективності, корекції процесу навчання (Н. І. Стяглик); цілеспрямоване використання, у комплексі чи окремо, предметів, прийомів, засобів для підвищення ефективності навчального процесу (М. Вулман); удосконалення, застосування й оцінювання систем, способів і засобів для поліпшення процесу засвоєння знань (Рада з педагогічної технології, Велика Британія). *Наука.* Педагогічна технологія визначається як наука про майстерність у навчанні з використанням системи раціональних способів для досягнення поставленої мети навчання (Н. Ф. Тализіна); наука, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання (Г. К. Селевко); наука про розвиток, освіту, навчання і виховання особистості школяра (А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак). *Педагогічна система.* Педагогічна технологія визначається як проєкт певної педагогічної системи, яка реалізується практично (В. П. Безпалько); системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, які використовуються для досягнення педагогічних цілей (М. В. Кларін); комплексна інтегративна система, яка включає упорядковану множину операцій і дій, що забезпечують педагогічне цілевизначення (Д. В. Чернилевський); системне використання принципів організації навчального процесу на основі новітніх досягнень науки і техніки (І. Ф. Прокопенко та В. І. Євдокимов); цілісний процес постановки мети, постійне поновлення навчальних планів і програм (С. Споулінг); системний спосіб мислення, «систематизація освіти», «систематизація класного навчання» (Т. Сакамото). *Педагогічна діяльність.* Педагогічна технологія визначається як така, що максимально реалізує в собі закони навчання, виховання та розвитку особистості, науково обґрунтований проєкт дидактичного процесу (А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак). *Системно-діяльнісний підхід до освітнього (навчального) процесу.* Педагогічна технологія визна-

¹ Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія /С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька, Л. Є. Сіраєва, Я. В. Цехмістер та ін.; За ред. С. О. Сисоєвої. — К.: ВІПОЛ, 2001. — 502 с. — С.21–27.

чається як: системне планування, організація виконання й оцінка процесу навчання відповідно до поставлених цілей (Н. В. Кузьміна); система науково обґрунтованих дій активних елементів (учасників) процесу навчання (С. І. Змеєв); системний спосіб організації навчання, що базується на діяльнісному підході (П. І. Самойленко); системний, концептуальний, об'єктивований, інваріантний опис діяльності учителя і учня, спрямований на досягнення освітньої цілі. Це завжди квінтесенція виховної системи (Ф. Фрадкін); спосіб організації, спосіб думок про матеріали, людей, моделі і системи типу «людина — машина» (І. Я. Лернер); система дій з планування, засвоєння й оцінювання всього процесу навчання, обумовлена специфічною метою (США); комплексний, інтегративний процес, що охоплює людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності (Асоціація з педагогічних комунікацій і технології США); галузь досліджень і практики (у межах системи освіти), що має зв'язки з усіма аспектами організації педагогічних систем (П. Д. Мітчелл); систематичний метод планування, застосування і оцінювання всього процесу навчання й засвоєння знань шляхом обліку людських і технічних ресурсів і взаємодії між ними (ЮНЕСКО). *Система знань*. Педагогічна технологія визначається як система знань, необхідних викладачеві для реалізації науково обґрунтованої стратегії, тактики й процедури виховання (А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак); знання про педагогічну діяльність (В. І. Генецинський); уміння конструювати педагогічний процес відповідно до поставленої мети й з урахуванням конкретних умов діяльності (Ю. І. Турчанінова); відомості про те, як учителеві потрібно успішно навчати, а учням раціонально вчитися (В. О. Онищук); галузь знань, яка включає методи, засоби навчання і теорію їх використання для досягнення цілей навчання (Т. С. Назарова); додаток до наукового знання про засвоєння й умови засвоєння навчального матеріалу для поліпшення ефективності і корисності навчання і практичної підготовки (Національний центр програмованого навчання, Велика Британія). *Мистецтво педагога*. Педагогічна технологія визначається як мистецтво, майстерність, уміння, сукупність методів обробки, зміни стану (В. М. Шепель); мистецтво учителя у створенні, використанні і визначенні всього процесу викладання і засвоєння знань (І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов). *Модель*. Педагогічна технологія визначається як продумана у всіх деталях модель спільної педагогічної діяльності по проектуванню, організації і проведенню навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя (В. М. Ченців); моделювання змісту, форм і методів навчально-виховного процесу згідно з поставленою метою (П. І. Сікорський). *Засіб оптимізації і модернізації освітнього процесу*. Педагогічна технологія визначається як встановлення принципів і способів оптимізації освітнього простору, що передбачає розробку і використання прийомів і матеріалів, а також оцінку методів (М. В. Кларин); розробка прийомів, оптимізація освітнього процесу шляхом аналізу факторів, які підвищують рівень освіти методом конструювання та застосування прийомів і матеріалів, а також за допомогою оцінки застосованих методів (англійська педагогіка); модернізація дидактичної системи на основі вивчення і дослідної перевірки елементів, що її утворюють (Ф. Янушкевич). *Як процесуальний компонент (складова) освітнього (навчального) процесу*. Педагогічна технологія визначається як процес взаємодії учня та викладача, який складається з двох видів діяльності — викладання та навчання, тісно пов'язаних між собою, (О. Е. Коваленко); складова процесуальної частини дидактич-

ної системи (М. Чошанов); певний порядок, логічність і послідовність викладу змісту навчання у відповідності до поставленої мети (М. В. Кларін). Як *інтегративний підхід в освіті*. Педагогічна технологія визначається не просто як комплекс апаратури і навчальних матеріалів, а як спосіб організації, напрямок думок про матеріали, людей, заклади, моделі і системи типу «людина — машина», як перевірка економічних можливостей проблеми (Д. Фінн); міждисциплінарний конгломерат, що має зв'язки фактично з усіма аспектами освіти — від короткого навчального фрагмента до національної системи з усіма її функціями (П. Д. Мітчелл).

Аналіз наведених вище означень показує, що поняття «педагогічна технологія» навіть одними і тими ж дослідниками трактується по-різному.

Неоднозначно тлумачиться і співвідношення понять «технологія навчання» і «методика навчання». Традиційно останнє розглядається як значно вужче по відношенню до першого і вживається у значенні учіння про методи навчання. Поняття «технологія навчання» на відміну від поняття «методика» відображає не просто передавання інформації, а процес навчання, що має важливого значення для характеристики сучасних тенденцій у педагогіці⁴.

Практично всі дослідники означеної проблеми вважають, що технологія відрізняється від методики своєю відтворюваністю, стійкістю результатів, відсутністю багатьох «якщо», а технологічність передбачає, в основному, стійкість до відтворення⁵. У цьому контексті стійкість показників навчального процесу розглядається як характерологічна якість саме технології.

У той час, як технологію характеризують двома принциповими аспектами — гарантованістю кінцевого результату і проектуванням майбутнього навчального процесу, методика розглядається як сукупність рекомендацій по організації і перебігу навчального процесу⁶.

С. У. Гончаренко, ґрунтовно аналізуючи розвиток методики як науки, відмічає, що методику завжди підстерігає небезпека набути чисто прагматичного характеру, звести-ся до «розробок» і «рекомендацій», втративши здатність до наукових узагальнень, до виявлення закономірностей⁷. Разом з тим, методика, яка глибоко пов'язана з відповідною наукою, відображає особливості цієї науки, її змісту й методів дослідження, є наукою прикладною, що за своїм змістом і завданнями є дуже близькою до комплексу технологічних наук⁸.

Дидактичні пошуки технологічних підходів до навчання, які ведуться з установкою на гарантоване досягнення заданих цілей (фіксованих навчальних результатів), тотальною орієнтацією навчання на заданий кінцевий результат, призводить до звуження педагогічних можливостей самого процесу навчання і творчих можливостей учителя⁹.

⁴ Гончаренко С. У. Методика як наука. — Хмельницький: Вид-во ХГПК, 2000. — 30 с. — С. 11.

⁵ Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації // Рідна школа, 1998. — № 12. — С. 3–17., С. 4.

⁶ Монахов В. М. Аксиоматический подход к проектированию педагогических технологий // Педагогика, 1997. — № 6. — С. 26–31.

⁷ Гончаренко С. У. Методика як наука. — Хмельницький: Вид-во ХГПК, 2000. — 30 с. — С. 7.

⁸ Там само, С. 9.

⁹ Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта). — Рига, НПЦ «Эксперимент», 1998. — 180с. — С. 9.

Існує і така думка, що технологізація модернізує традиційне навчання лише на основі репродуктивної діяльності учнів, що призводить до звуження педагогічних можливостей навчання, адже технологія — це перш за все майстерність і мистецтво у навчанні¹⁰.

Разом з тим, методична майстерність учителя має розвиватися не через забезпечення його великою кількістю рецептурних методичних посібників і широке використання ним готових технологічних процедур. Йому потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмета, висока загальна культура і ґрунтовна психолого-педагогічна підготовка. Технологічність і творчість у навчально-виховному процесі повинні бути у розумному поєднанні (І. А. Зязюн).

Впровадження педагогічних технологій, на нашу думку, може наблизити до вирішення найважливішої проблеми у педагогіці — управління процесом навчання, спрямованого на розвиток особистості і її професійне становлення, — оскільки інтереси і потреби особистості завжди пов'язані з її самореалізацією у професійній діяльності і життєтворчістю.

Впровадження педагогічних технологій у різних закладах освіти, які забезпечують поступове професійне становлення людини, повинно, на нашу думку, задовільняти такі умови:

— організаційні (сприяти ефективному впровадженню інтегрованих освітньо-професійних програм підготовки і перепідготовки фахівців, які спрямовані на їх гуманітарну, фундаментальну та професійну підготовку; впровадженню системи ступеневої професійної освіти; забезпеченню поглиблення фундаментальної підготовки та індивідуалізації процесу навчання; інтеграції закладів освіти в системі неперервної професійної освіти: наприклад, інтеграція вищих закладів освіти з середніми закладами освіти, що забезпечують загальноосвітню і допрофесійну підготовку молоді; вдосконаленню взаємодії між підприємствами різних форм власності та закладами системи неперервної професійної освіти);

— змістово-процесуальні (забезпечення наступності змісту, форм і методів у різних ланках неперервної професійної освіти; орієнтація змісту, форм і методів допрофесійної підготовки учнів на подальшу професійну діяльність; орієнтація змісту, форм і методів діяльності професійних навчальних закладів на перепідготовку дорослого населення; використання наукового, матеріально-технічного і економічного потенціалу професійних навчальних закладів у впровадженні сучасних освітніх технологій, зокрема інформаційних);

— соціально-психологічні (сприяти формуванню професійної мобільності майбутніх фахівців і дорослого населення, їх здатності швидко адаптуватися до потреб ринку праці, попередженню безробіття; здійсненню навчальними закладами допомоги соціально-економічній сфері для її розвитку через підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів, консультації, рекомендації в організації бізнесу тощо);

— гуманістичну спрямованість (визнання людини як особистості та найвищої цінності суспільства, задоволення її освітніх, професійних потреб, розвиток творчих обдарувань; органічний зв'язок професійної освіти з національною культурою, історією,

¹⁰ Сікорський П. І. Теорія і методика диференційованого навчання. — Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2000. — 421с. — С. 236., С. 234.

традиціями українського народу; демократизація освіти, перехід до державно-громадської системи управління, її варіативність; відповідність рівня професійної освіти світовому рівню).

При виробленні методологічних підходів до визначення самого поняття «педагогічна технологія» ми виходили з того, що однією з головних функцій освіти є створення умов для формування особистості, котра поєднує набуті знання і уміння із здатністю до творчого їх застосування, розвинутим інтелектом і такими особистісними якостями, як моральність і духовність.

Оскільки освіта є результатом навчання і виховання, у процесі яких відбувається розвиток особистості і її соціалізація, то *поняття «освітня технологія»*, на наш погляд, відображає взаємодію і взаємозумовленість освітнього середовища (у широкому його розумінні) і навчально-виховної системи соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, а тому є генеральним по відношенню до інших понять, які характеризують технологічність освітнього процесу.

Щодо педагогічних технологій, то вони реалізуються безпосередньо у педагогічній взаємодії педагога з учнями, а ця взаємодія характеризується взаємопов'язаними процесами навчання, учіння, виховання і розвитку учнів. Погоджуючись з правомірністю досліджень і розробкою окремо технологій навчання, технологій розвитку, технологічних елементів щодо виховного впливу, слід підкреслити, що у реальному педагогічному процесі функціонування таких технологій (навіть якщо вони реалізуються окремо) *має цілісний (навчання, учіння, виховання, розвиток) вплив на учня*. Саме тому, термін «педагогічна технологія» найбільш адекватно відповідає логіці і сутності розгортання педагогічної взаємодії педагога з учнями.

Реалізація будь-якої педагогічної технології значною мірою зумовлена особистісними і професійними якостями педагога, рівнем його фахової підготовки, загальної культури, педагогічної техніки тощо, а тому «рівень якості» відтворення педагогічної технології все ж таки, на нашу думку, не може бути гарантованим. Очевидно, що зразки виконують нормативну функцію тільки в тому випадку, якщо людина зуміє створити за зразком нові утворення, оскільки головною дійовою особою, що налагоджує зв'язки норми і нормованої структури (діяльності), є індивід як невід'ємна складова зразка діяльності. Саме в ньому міститься сукупність знань і умінь, і саме він, аналізуючи проміжні результати, приймає рішення.

Що ж гарантує об'єктивну можливість трансляції (відтворення, передачі, повторення) зразка, тобто відтворення діяльності за зразком як здійснення повторного звернення до деякого базового набору принципів і засобів, які забезпечують реалізацію певної діяльності іншими суб'єктами в інших ситуаціях? Н. А. Масюкова і Т. А. Бабкіна відповідають так: основу, ядро зразка визначають абстрактні і фундаментальні норми діяльності — підхід, принцип, мета, метод. Саме ця основа зразка забезпечує стійкість його в інших ситуаціях¹¹.

В. Ф. Паламарчук пише, що у загальному розумінні технологія — це розробка певної ідеї. Є і гранично широке розуміння цього поняття — як міст між «двома культу-

¹¹ Масюкова Н. А., Бабкіна Т. А. Возможно ли воспроизведение образцов педагогической деятельности? // Педагогика, 2000. — №5. — С. 23–27.

рами»; між гуманітарним і «точним» знанням¹². Тому поняття технології навчально-виховного процесу розглядається В.Ф. Паламарчук як моделювання його змісту, форм і методів згідно з поставленою метою¹³.

Зазначимо, що розробка і впровадження педагогічної технології ґрунтується на цілком певних концептуальних засадах щодо глибинної сутності педагогічного процесу. Кожна педагогічна технологія відображає певний концептуальний підхід в освіті, принципи і методи його реалізації у навчально-виховній взаємодії вчителя та учня.

Узагальнюючи вищезазначене, можна сформулювати такі положення:

— педагогічна технологія відображає процес розробки і реалізації в освітній установі педагогічного проекту, який відображає певну систему педагогічних поглядів; спрямований на досягнення конкретної освітньої мети; визначає зразок професійно-педагогічної діяльності по його реалізації;

— зразок професійно-педагогічної діяльності, закладений у педагогічній технології, виконуючи нормативну функцію, дозволяє педагогу в процесі реалізації мети створити за зразком нові утворення при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників педагогічної взаємодії;

— відтворення і стійкість педагогічної технології в інших педагогічних ситуаціях забезпечується зверненням педагога до фундаментальних норм діяльності щодо проектування і реалізації педагогічної технології;

— якість відтворення педагогічної технології залежить від *рівня педагогічної майстерності педагога*;

— *гуманістична сутність педагогічної технології* визначається її спрямованістю на задоволення як потреб, інтересів і можливостей до навчання учня, так і вимог суспільства щодо соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини.

Виділимо декілька важливих проблем щодо функціонування педагогічних технологій у сучасному освітньому просторі.

Проблема *структури педагогічної технології*. На наш погляд, у будь-якій педагогічній технології можна виділити такі основні компоненти:

— концептуальний, який відображає «ідеологію» проектування і впровадження педагогічної технології;

— змістово-процесуальний, який відображає мету (загальну і конкретні цілі); зміст навчального матеріалу, методи і форми навчання, виховання, розвитку учнів; методи і форми педагогічної діяльності вчителя; діяльність учителя по управлінню навчально-виховним процесом;

— професійний компонент, який відображає залежність успішності функціонування і відтворення спроектованої педагогічної технології від рівня педагогічної майстерності вчителя.

Зазначимо, що змістово-процесуальний компонент, по суті, відображає ті методики навчання і виховання, які використовуються у рамках педагогічної технології.

Введення професійного компонента пояснюється необхідністю звернути увагу вчителя на той факт, що вихід на взаємодію з дитиною передбачає певний рівень про-

¹² Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала. — Тернопіль: «Навчальна книга — Богдан», 2000. — 152 с.

¹³ Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації //Рідна школа, 1998. — № 12. — С. 3—17.

фесійної майстерності і уміння «доторкатися» до особистості дитини, на суб'єктивно вільний характер формування відносин, який означає, що з усіх педагогічних впливів дитина буде сприймати лише ті, які тією чи іншою мірою її будуть задовольняти. За таких умов важливого значення набуває підготовленість вчителя до педагогічного спілкування, здійснення педагогічної оцінки, педагогічної вимоги, інформативно-мовного і демонстраційного впливу; педагогічного вирішення конфліктів і їх попередження; створення психологічного клімату, ситуації успіху; педагогічної реакції на поступки; забезпечення етичного захисту тощо). Крім того, професійний компонент відображає *унікальність і специфіку педагогічної технології* по відношенню до інших технологій (у техніці, промисловості тощо).

Саме цей компонент підлягає суттєвому переосмисленню і трансформації при роботі і впровадженні *інформаційних технологій*, оскільки для сучасних комп'ютерних систем автоматизованого навчання проблеми «зрозумілого» перекладу з мови мислення однієї людини на мову мислення іншої, виявлення утруднень, глибинних причин нерозуміння навчального матеріалу *залишаються недоступними для розв'язання*. Саме в цьому криється таємниця професії педагога. Тому важливого значення набуває не тільки розв'язання проблем «сенсорного» інтерфейса, а й вирішення проблем «інтелектуального» інтерфейса, які пов'язані з урахуванням специфіки процесів мислення людини і можливостей структур логічного виводу, закладених у комп'ютерних, інформаційних технологіях.

Друга проблема. Сучасна система освіти набуває характеру відкритої. Вона стає здатною до самоорганізації і саморозвитку, а тому її подальший розвиток пов'язаний з подоланням замкненості і наданням освітньому процесу характеру творчого. Це потребує створення *функціонально-орієнтованого навчального середовища*, яке дозволяє реалізувати оптимальні освітні траєкторії кожного учня. У цьому контексті необхідно враховувати, що процес формування і розвитку творчої особистості має свою специфіку і закономірності, які потребують спеціальної підготовки педагога.

Нерозв'язаною проблемою педагогічних технологій є проблема забезпечення педагогічного впливу, зорієнтованого не на окремі якості особистості, а на *структуру особистості в цілому*, оскільки, на думку багатьох дослідників, *ефективність педагогічної технології* значною мірою визначається інтеграцією психологічних і педагогічних факторів, які впливають на процес навчання, з *внутрішньою структурою особистості учня*, з його індивідуальними можливостями і загальною спрямованістю. Саме такий підхід відображає особистісну спрямованість педагогічного процесу, і вирішити цю проблему, на наш погляд, можна тільки спільними зусиллями педагогів і психологів. Крім того, педагогічні технології *прискорюють процеси оволодіння новими знаннями*, а тому вони сприяють максимальній активізації роботи мозку, що, на думку деяких психологів, не є гарантовано небезпечним.

Перехід від нормативного до відкритого навчання загострив проблеми професійної підготовки педагога до впровадження педагогічних технологій. Результати дослідження показали, що більшість педагогів не готові до зміни власної позиції у відносинах з учнем (від авторитарного управління до спільної діяльності і співтворчості); до переорієнтації з репродуктивних навчальних завдань на продуктивну і творчу діяльність. Цілісність і багатомірність освітнього процесу, його відкритість передбачає постійний

творчий пошук педагога, його власний творчий розвиток, спрямованість професійної діяльності на творчий розвиток учня. Тому найактуальнішою лишається проблема *професійної підготовки педагога до праці у відкритих освітніх системах*.

У сучасну педагогічну науку ввійшло поняття, яке набуває сьогодні важливого значення — поняття компетентності як специфічної здібності, яка необхідна для ефективного виконання конкретної дії у конкретній предметній галузі, що включає вузькоспеціальні знання, специфічні предметні навички, способи мислення, а також *розуміння відповідальності за власні дії*¹⁴. Поруч з цим вводиться і поняття «вищі компетентності», які проявляються незалежно від конкретної галузі і передбачають наявність у людини високого рівня ініціативи, здатності організувати інших людей для досягнення поставлених цілей, готовність оцінювати і аналізувати соціальні наслідки власних дій тощо. Щодо професійної підготовки майбутніх фахівців, то цікавою є думка, що вищі компетентності можуть проявлятися тільки в органічній єдності з глибокою особистісною зацікавленістю людини у конкретному виді діяльності.

Проблема формування компетентної особистості суттєво змінює роль і місце педагога в освітньому процесі: від транслятора знань і способів діяльності до проектувальника індивідуальної траєкторії інтелектуального і особистісного розвитку учнів. Саме ця ідея знаходить своє активне відтворення у розробці педагогічних технологій, спрямованих на творчий розвиток учнів: навчання у співробітництві, метод проектів, індивідуальний і диференційований підхід до навчання¹⁵. Такі педагогічні технології легко вписуються в реальний навчальний процес, який існує в нашій середній, професійній і вищій школі; вони є гуманістичними за своєю філософською і психологічною суттю, глибоко моральними, забезпечують розвиток активності, самостійності учнів, їх уміння працювати в колективі, спілкуватися при вирішенні проблем, бути доброзичливими, надавати допомогу іншим.

Світлана СИСОЄВА

Педагогические технологии: определение, структура, проблемы внедрения

Резюме

В статье проанализировано теоретико-методологические и методические основы проблемы педагогических технологий в непрерывном образовании: современные требования к системе образования и профессиональной деятельности учителя, сущность педагогических технологий, особенности их применения в образовательном процессе, проблемы разработки и внедрения педагогических технологий в контексте гуманистической парадигмы образования; рассмотрена структура педагогической технологии, показано, что введенный автором профессиональный компонент, который характеризует уровень педагогического мастерства учителя, отражает уникальность и специфику педагогичес-

¹⁴ Равен Джон Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы /Пер. с англ. — М.: «Когито-Центр», 1999. — 144 с.

¹⁵ Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров /Под ред. Е. С. Полат. — М., 2000. — 272 с.

кой технологии по отношению к другим технологиям (в технике, промышленности и т. д.) и именно он подлежит существенному переосмыслению и трансформации при разработке и внедрении информационных технологий.

Svitlana SYSOYEVA

**Pedagogical Technologies: Definition,
Structure, Problems of Introduction**

Summary

The paper gives the analysis of the theoretical and methodological basis of pedagogical technologies problem in continuous education: modern demands to the educational system and professional teacher's work; the essence of pedagogical technologies; the peculiarities of pedagogical technologies application in educational process; the problems of pedagogical technologies design and introduction in the context of humanistic paradigm of education.

The paper examines the structure of pedagogical technology, shows that professional component, which characterises teacher's professional level, reflects the unique and specific character of pedagogical technologies comparing with other technologies (in industry, technics, etc).

The author holds that professional component in particular needs to be reconsidered and transformed.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2002